

МИШОВА ДУПКА

Двете събития, които белязаха живота и легендите на Предел за години наред, се стовариха в селото едновременно. Но в началото никой не направи връзка между тях. Кога и как Михаил Дунин, известен като Мишо Горския, изчезна, така и не стана ясно...

Предипната вечер Мишо си беше налице – цял и ухилен като сцепена любеница, въртнал главата на редовната почерпка в селското барче. На сутринта обаче никой не забеляза, че липсва – и от дома, и от селото. Пък и кой да види? Нямаше ни жена, ни деца, даже и куче нямаше. За другото събитие народът на Предел научи на секундата, още в мига, когато преди обед Ванко Върлия – бос и пребелял като разредена анасонлийка, се сурна откъм горната ливада, зинал като риба на сухо и почти толкова онемял. Пред кривака му търчаха десетината кози от стадото му. След пороя нечленоразделни звуци, които изсипа на пресрещналите го на площада кибици, Ванко успя да издума само „Мечка!“ и влетя в кметството да докладва. От изхвърчалите през прозореца хрипове и викове скупчените под кметската резиденция научиха, че в Горната кория има мечка, ама огромна, нещо страшно, пчелинът на Горчо е разбит и попилян на трески и всичко живо – хора и стока, трябва веднага да се прибира. Заповед в същия смисъл моментално издаде устно и кметът Мичо, макар че не стана ясно кой ще я изпълнява. Никой, най-малко останалият без дъх и душа

Ванко, не искаше да обходи ливадите над селото и да предупреди пастирите. Мечки в Балкана над Предел не бяха виждани почти от век. Говореше се дори, че последната гътнал навремето лично цар Борис III някъде под Ком. Оттогава такъв звяр въобще не се беше мяркал наоколо. Но никой не се усъмни, че Върлия – сдобил се с прякора си заради пристрастието си към високоградусовата джанковица и катеренето с козите по отвесните баири, наистина е видял страшния хищник. Затова прибирането на козарите и стадата, останали и бездруго твърде малко, се превърна в основна задача, „приоритет“, както казваха по телевизията, за Предел. Само че никой не смееше даже да пристъпи до крайните къщи, камо ли да влезе в гората. Спасението дойде от стрина Кева – жена опитна и препатила с трима мъже, всичките вече покойници, дългогодишен ключар на селската черква, а понякога поради липса на поп и свещеник. Кева се сети, че открай време в Предел при бедствие се бие камбаната и мало и голямо – чак от къпалите в Балкана, мигом се стича да помага. И, запретнала фуста, по-малка от армейски парашут, стрина Кева въпреки солидните си килограми и форми се понесе по каменистите улици с подтичващия след нея като куче подир биволица кмет. Стигнала до дъсчената камбанария край полузаровената в земята черквица тя замлати камбаната толкова яко, че звънът ѝ полетя над покривите, удари се в Църни връх на запад, повърна се и се млатна и в зъберите на Бели връх от изток, като огласи усойте чак до Белоградчик. Де що народ имаше по къщите се изсипа на площада и зажука като разбутан кошер. За по-малко от половин час в селото се прибраха в тръс стадата овце и кози, подкарани от пастирите към трясъка на камбаната.

– Мечка в Горната кория има, ей... Следи като коловози от ЗИЛ е оставила. Сигурно е стръвница, обикаляла е навсякъде, потрошила е кошера на Горчо и сега дири месце да хапне! – обяви придобилият дар слово Ванко.

Овчарите на секундата огледаха и преброиха първо добитъка, после кучетата си, най-накрая и себе си. Кметът също инспектира с поглед подопечното си население... И всички си отдъхнаха, че са налице.

В късния следобед обаче, кламбичайки се на кривия си

бастун, но на скорост, при кмета нахлу полуглухата баба Пуна. Явно нечула досега за бедствието, тя ревна, че докато събирала клони край гората, връз нея налетяла мечка и едва не я изяла. Писъците ѝ пак събраха почти половината село и тогава някой попита: „Абе, къде е Горският?“. И всички се сетиха, че не са виждали цял ден известния селски ерген. Забръмчалият човешки кошер внезапно онемя, а после изруча, сякаш по Огоста рукна порой от камъни. „Леле, ами ако го е изяла мечката! То и бездруго, кога не е в кръчмата, е все по горите!“, изпискаха жените. Изчезналият мистериозно Мишо беше сред най-младите местни жители. В селото имаше двајсетина между 35- и 50-годишни ергени, наричани с яд от дядовци и баби „маторци“. Така в Предел казваха на овните, дето още не бяха се пусkali на овца и не бяха дали потомство.

Тук е мястото да се отбележи, че Предел се славеше в района, че и в целия Северозапад, с три забележителности – с многото си пещери, надупчили като сипаница Балкана, с лютата си джанковица и с внушителната армия от презрели ергени. Най-известна сред пещерите беше Мишина дупка – лабиринт от галерии, най-голямата от които беше огромна, със сталактити, сталагмити и езерца. Другите се виеха край нея, тесни и дълбоки, и криеха според преданията змейове и хайдушки съкровища. Някои от местните историци твърдяха, че славата на селото е само една – джанковицата, а останалите две – ламите из пещерите и нереализираният мъжки ресурс, били производни на високоградусовата ракия. „Ние сме селото на старите ергени, момите ни са хубави, хитри и работни, като идат да учат по градовете, одма ги аресват и зимат. И тук остават само момчетиите. А них без женско дай им само да пият и да се бият... Деца нема, селото умира, а они пият по цела нощ!“, мърмореха пределчани. Но сега, забравили пред мечешката угроза упреците си, всички се загрижиха за изчезналия Горски.

Преди двајсетина години Мишо беше сред гордостите и надеждите на планинското село. Израсъл под надзора и пътеуказателните шамари на баща – учител (майка му беше почи-

нала много рано), Мишо завърши с отличие селското школо и замина в града да учи за горски – най-виспата, увенчана с почит и завист длъжност в Балкана. От гимназията обаче предипният тих и скромнен отличник се завърна двуметров дългуч, натрупал повече килограми, отколкото знания, вследствие на почти безконечните запои по кръчми и квартири. Непроменена беше останала само усмивката на облага му луничава физиономия, съпътствана от почти детска наивност, поради която и кариерата му се срути още на старта. След назначението му в Горското старите лесничей бяха хързунали новобранеца да очертае за гола сеч доста по-голям участък от разрешеното на техен приятел бизнесмен и когато мина проверка, Мишо плати масрафа – обвиниха го в куп нарушения и го уволниха. От държавната служба му останаха само камуфлажната униформа и прякорът „Горския“. Добре че баща му се помина, докато синът му още беше в гимназията, та не видя резила му, да се черви заради него, клатеха глави пределчани. Но и съжаляваха сирака заради самотата и добротата му. Мишо беше запазил от Горското и факирските си умения с два-три замаха на щилката да поваля и най-дебелите дъбове и да прави на трески и най-чепатите ботури и често го наемаха, къде законно, къде не – да сече из горите. Обикновено му плащаха наполовина от тарифата на другите, защото не можеше да се пазари. Но той не се сърдеше, парите му трябваша колкото да хапне нещо, да почерпи аверите и да се повесели с тях. Понякога на най-старите Горския даже отказваше пари. Стигаше му да си хортуват с него, докато цепи дървата им. А ако го викнеха и да хапне и пийне, делеше с баби и дявовци часове самотата в схлупените им стаички и слушаше разказите им за деца, внуци и правнуци, щастлив като хлапе. Въпреки добродушния му нрав и грейнала физиономия обаче едрият мъж нямаше никакъв успех сред жените. Срещнеше ли млада жена, Мишо на мига се изчервяваше, объркваше стъпки като след шише ракия, а езикът му се връзваше на фльонга. И така си остана сам в опустялата бащина къща.

Загрижени за съдбата на Горския, когото иначе всекидневно одумваха, селяните спешно се заеха да разследват изчезването

му. От кръстосания разпит на компанията маторци — постоянно присъствие в барчето — кметът и заелата поста на негов асистент стрина Кева бързо изясниха, че запоят снощи е продължил почти до изгрев слънце. Горския, замотал глава, си бил тръгнал след полунощ с думите: „Аз отивам при Малена! Вие си къркайте! Педераси!“.

Малена беше хубавицата и грешница, мокрият сын на мъжката част на Предел и денонощният кошмар на женската, дори и на бабите. За разлика от балканджийките — цигуляви като драки или със снаги канари, Малена беше различна жена. Но жена отвсякъде! То и името ѝ беше такова — топло и мамецо като вдигнал пара комат хляб на бедняшка трапеза. Жена от сой, не като нашите караконджи, беше казал един от старците, когато Тишо от Долната махала беше я довел от Южна България. Средна на ръст, тънка, но бухнала отпред и отзад като добре омесено тесто, мургава като загорял хляб, но с очи, по-сини от вировете на Огоста, Малена събираше очите на де що мъжко същество имаше в Предел и околностите. Като я гледаха как пристъпя по улицата, даже и най-заклетите ергени ги обземаха желание за дом и семейно огнище, в което да пали огъня им някоя Малена. Хубавицата обаче така и не дари мъжа си с дете, Тишо взе да се заседява до среднощ по кръчмите, а после си намери работа като тираджия и изчезна по света с камiona. Вместо да си тръгне, както смятаха всички, припъкката остана в опустелия дом — очовечи го с цветя и зеленина, насади домати и всякакъв зеленчук в двора. Но и почна да се чува, че доста ергени, че и задомени мъже прескачат нощем при пухкавата булка.

Сам и сврян като лисугер в бащиния дом, Мишо от години бленуваше по Малена. Понякога, набрал смелост от джанковицата, надигаше очи, лицето му се озаряваше и ни в клин, ни в ръкав изгърсваше, че и той се облажил при „Маленчето“. Думи, на които пияните маторци не вярваха и посрещаха с кикот. „Няма такова нещо! Ни Мишо, ни мишка, ни мечка съм виждала!“, сопна се Малена, извикана спешно от кмета за изясняването на случая. След минута обаче, притисната от Мичо и стрина Кева, призна, че след полунощ чула Мишо да вика под прозорците ѝ, но не само не му отворила, но го и наругала и

пратила да спи, ако ще вдън гори тилилейски, където му очи видят. „Ама така ли му каза?! Тоя като се напие, става по-честолюбив и от английски лорд, като нищо е хванал Балкана!“, хвана се за главата Мичо. „Деле, кмете, мечката може да го е изяла! Давай да търсим момчето, ако е живо, да не иде зян!“, ревноха бабите. След час, вдигнати по тревога от кмета, местните ловджии поеха с чифтета към Горната кория.

Слънцето още не беше погалило острия перчем на Цръни връх, когато маломерният отряд се върна оклюмал и докладва, че положението е лошо. На поляна в корията открили разкъсана сърна, но от мечката и Горския – ни кост, ни косъм. Ситуацията ставаше опасна, даде си сметка кметът. Звярът вече се беше нахвърлил и като нищо можеше и в селото да влезе, че и хора да нападне. А паднеше ли жертва, щеше да се разчуе и да станат за срам из цяла България. Най-много, разбира се, щеше да е виновен той – кметът, че не си е опазил хората. И като изпрати всички по домовете със заръката да се заключат и да не излизат никъде, Мичо се зае да оправя обърканите конци на простичкото и спокойно доскоро селско битие. На другата сутрин пред кметството заковаха два оранжеви джипа, от които скочиха дузина мъже в сини гащеризони с бляскави линии по тях и неколцина полицаи в пълно въоръжение. „Кризисният щаб на областта е свикан и е съставен план за действие. Кафявите мечки у нас са под защитата на закона и не могат да бъдат убивани без разрешение. Затова акцията ще бъде само за прогонване на звяра и най-вече за откриване и спасяване на изчезналия! Необходимо е и съдействие от населението и трябваат доброволци“, обяви кметът.

Половин час по-късно шарена верига от спасители и полицаи, ловци и дявовци, въоръжени с тенекета от сирене и стари тенджери, пое към гората. След последните къщи се разнесе такъв гръм и трясък, че селските кучета завиха като при земетресение. „Не мечка, ами змейовете и змеиците от пещерите ще избягат от тая тунтавица. Само дано намерят Мишо жив и здрав“, прекръстиха се останалите на площада. Почти пред здрач спасителният отряд се завърна. Гащеризоните на спасителите ви-

сяха на ленти, нацепени от драките като от мечи нокти, лицата им бяха каменно сериозни, но с гузни погледи. Мечката била намерена и прогонена нагоре към билото на Балкана, но изчезналият не бил открит. Издирването обаче ще продължи, съобщиха униформените. „Избяга гадината много преди да стигнем до нея, ченгетата даже не успяха и да гръмнат“, разказаха доброволците с тенджерите. На следващия ден отрядът претърси пак горите и усойте над селото, но пак не намериха нищо. „Няма го Мишо. Изяде го тоя дзвер, а вие даже не поискахте да го гръмнете! Хич ви не е зор, че може да се върне и друг да изяде... Мечият живот се оказа по-важен от човешкия!“, викна бързорекавата стрипа Кева с бабите край себе си. „Мишо, откакто мъж стана, така му тръгна животът – без близки и топла дума. Може да беше несретник, ама помагаше на всички – не за пари, ей така – от сърце или за шише ракия. Никой не се грижеше за него, никой не му каза, че го обича и чака“, занарежда класарката. И по изораните от годините бразди по скулите ѝ рукнаха сълзи. „Нека го дирят... Ама ако не го намерят, не дай, Боже, прекръсти се Кева, ще му направим погребение – само с дрехи и портрет“, настави тя. „Ама как погребение без труп!?!“, обади се дочулият женските приказки кмет.

– Ти да мълчиш! – сръза го Кева. – Едно време дедите ни, загинали по фронтовете, така са ги погребвали, в ковчег само с дрехи. Не може човек без гроб да остане, да му палнат свещичка, да сложат цвете, вино да прелеят. Поне на оня свят топлина да усети! – разпали се балканджийката.

В неделя, тъкмо когато бабите под Кевината команда обсъждаха как се прави погребение без мъртвец, от склоновете над селото, където пастирите пак бяха изкарали стадата си, се зададе в луд бяг като в повторение на филм на ужасите Ванко Върлия.

– Мишо!... Горския... – викаше, развял разпасана риза, козарят.

– Какъв Мишо, бе? Костите му ли намерихте? – плеснаха с ръце бабите.

– Мишо бе!!! Жив е! Чух го – избъбра Върлия, превит одве като маратонец на финал.

И, поел въздух и половин бира на екс, заразпраща. Като стигнал с козите си по сипея до пещерите, чул откъм Мишина дупка нещо като вой, като писък, абе такова страшно, косата ти щръква. Пристъпил малко навътре и го чул по-ясно, ама не от оная галерия с колоните и езерцата, а откъм левия ръкав – оная дълбокия и тесен, дето слиза надолу като геран и даже иманярите не смеят да влизат в него. Човешки глас, викал за помощ!

– Мишо е! Аз ли не познавам гласа му? Той е! – категоричен бе Върлия.

За няма и час в Предел отново пристигнаха джиповете със спасители, но тоя път не заковаха на площада, а, клатушкайки се като патици по камънаците, стигнаха до пещерите, разпънаха инвентара си пред Мишината дупка и не след дълго изтеглиха от там нещо, овързано като египетска мумия. Изваденият от дупката само на ръст го докарваше на Мишо, бе изпосталял като глист, с увиснали на парцали дрехи. Лицето и ръцете му бяха насинени и с кървави драскотини, сякаш бе влачен от полудели коне през цялата кория. „Мечката го е драла, дано живее момчето“, прекръстиха са бабите, докато униформените прехвърляха носилката в линейка.

През следващите дни селото живееше само със загадката за внезапното откриване на смятания доскоро за жертва на мечката Горски. Кметът държеше постоянна връзка с болницата и доставяше на всеки час като говорител по радиото откъслечни новини на населението. Така – късче по късче, в селото сглобиха пъзела за мистериозното изчезване и още по-загадъчно възкръсване на превърналия се във всеобщ любимец попрезрял ерген. От дългите несвестни блънувания на Горския и малкото смислени думи, когато идвал в съзнание, станало ясно, че след юнашкия нощен запой и изгонването му от Малена Мишо наистина хванал гората. Може би искал там да се скрие от самотата си и от срама на мъж, неискан от никоя жена, или пък, пиян-заян, въобще не знаел къде отива и какво прави, докато не стигнал Мишина дупка. От катеренето по стръмнините и лъхналия го студ от бездъното гърло на земята, изглежда,

поизтрезнял, но точно тогава от гората се задала мечката... Уплашен до смърт, Горския хукнал да се скрие в пещерата, но поел не към десния ръкав, с многобройните зали, а към тесния тунел вляво, подхлъзнал се и полетял... Все пак извадил късмет, на около 4 – 5 метра от дупката се стоварил и се закрепил като по чудо на малка тераса над безкрайната пропаст. Но от ударите в скалата здравата се потрошил и загубил съзнание. Не помнел колко време бил в несвяст, идвал на себе си и пак пропадал в тъмното, драскал с нокти по камъните, ял мъхове и лишей, лизал вода от стените и викал за помощ, но имал ли въобще глас, или само шепнел, и той не знаел... Тогава, в най-гъстата мъгла на обзелото го отчаяние, пред него се появила красива, обляна в слънце жена. Била истинска, топла и усмихната – грижовна като майка и всеотдайна като любовница. Прегърнала го с обич и нежност и сякаш от корен изтръгнала всички болки и мъки от потрошеното му тяло, от изнурената му душа. „Хайде с мен!“, прошепнала жената и го повела нагоре... Когато отворил очи, край него кръжали жени с бели престилки, но никоя не приличала на онази от пещерата...

След половин месец Мишо Горския се върна изпостаял, прегърбен и с поглед, пуст като стаите на затвореното от години селско школо. Завря се в бащината си къща и не излизаше дори да изпие по ракия с маторците. Милостивите баби му носеха през ден манджи и баници, но той не отронваше и дума. Не отказваше обаче донесеното и позакрепна. След седмица-две почна да излиза и да присяда в барчето. Звезците вече бяха прекръстили Мишина дупка на Мишова дупка, а някои дори го подпитваха дали онази жена, дето видял в пещерата, не е била някоя циганка, която го е въргала и влачила из камънака като мечка. Подемеше ли се дума за премеждията и виденията му в Мишина дупка обаче, бившият горски си тръгваше. Някъде по това време, без да се обади на никой, напусна селото Малена. Казаха, че само с една чанта в ръце заминала за София и там си намерила работа в някакъв магазин. Мечката не се появи повече в горите край Предел. Ловци твърдяха, че браконieri я гръмнали към границата със Сърбия. Историята

с изчезването на Горския и мечата атака на Предел постепенно взе да отшумява, но не беше забравена. Горския почна пак да попийва от джанковицата, но не засипваше масата с майтапи и хлапашки смях като преди. Мълчеше – телом с компанията, духом – далече, на друго място и сред други хора или незнайни същества. Гледаше отнесено през опушения прозорец към Балкана и понякога се усмихваше за потрес на останалите. Запердеше ли нощ прозореца на барчето, Мишо ставаше и поемаше към къщи. В някои нощи, когато луната ококорваше жълтото си око над Балкана и мътната ѝ светлина заливаше вкопчените в планинските склонове къщи, Мишо се поспираше сред превзетите от буренаци улици и изригваше с дрезгав глас: „Искам любов!“ „Любов... любов...“, повтаряха вдигналите каменни глави над селото скали. Изгълнените с копнеж и мъка викове стряскаха задрямалите в оборите козички и те притискаха хълбоци в яките снаги на козлите, дочулите го в съня си старци прегръщаха като младоженци похъркващите до тях баби, а самотниците.... самотниците се мятаха до зори в леглата си върху припламналите като разпалени въглени и изгарящи ги до кости спомени за страсти и ласки.